

Sverige måste stå emot ropen på handelshinder

Dagens Nyheter den 18 januari 2024

Hur produktiviteten utvecklas i ett land spelar stor roll för dess välbefinnande. Med högre produktivitet ger landets resurser fler varor och tjänster. Därför är det bekymmersamt att produktivitets-utvecklingen i Sverige liksom på många andra håll har klingat av sedan finanskrisen 2007–2010.

Den inbromsning vi bevittnar beror till stor del på faktorer som är gemensamma för många länder och svåra för enskilda stater att påverka. Detta handlar till exempel om långsammare teknologiutveckling, avmattad globalisering och en ökad betydelse av immateriella tillgångar som kunskap och kundrelationer. Samtidigt ser vi stora skillnader i produktivitetsutveckling både mellan och inom länder – skillnader som består över tid.

Näringslivet står för en avgörande del av produktivitetstillväxten. Därför är det angeläget att granska hur svenskt näringslivs produktivitet har utvecklats under de senaste decennierna. -Utifrån data för drygt 620 000 företag tar vi oss an detta i SNS Konjunkturrådsrapport 2024, "Näringslivets produktivitetsutveckling", som presenteras i dag, torsdag.

Den svenska nedgången kännetecknas, enligt vår analys, av en svag utveckling i vissa branscher, till exempel finans och försäkring. Inom fastighetsbranschen har utvecklingen till och med varit mycket svag. Vi ser också att utvecklingen i de minst produktiva företagen har försämrats, samtidigt som skillnaden har ökat mellan de mest och minst produktiva företagen.

Internationellt sett är produktiviteten i svenskt näringsliv emellertid hög. Det beror till stor del på den goda utvecklingen mellan 1990-talskrisen och finanskrisen 2007–2010 då nya produktiva företag etablerades medan mindre effektiva företag slogs ut. Bakom denna utveckling låg effektiviserande reformer i slutet av 1980- och början av 1990-talet då produkt- och finans-marknader avreglerades, skattesystemet förenklades och arbetsmarknaden blev mer flexibel.

På senare år har inträde av nya produktiva företag och utslagning av mindre produktiva företag inte haft en lika framträdande roll. Efter finans-krisen har produktiviteten i stället drivits av förbättringar inom befintliga bolag och i synnerhet sådana som köpts upp. Ungefär hälften av produktivitets-ökningen 2007–2021 har skapats i företag som bytt ägare.

Under de senaste åren har omvärldsschocker, såsom coronakrisen och Rysslands invasion av Ukraina, drabbat många länder och grupper hårt. Vi ser att många länder blir mer protektionistiska i hopp om att kunna skydda sig mot olika omvärldshot och att alltmer fokus ligger på reformer som syftar till att främja olika särintressen.

I rapporten förordar vi i stället ett antal reformer som vi bedömer skulle kunna öka produktiviteten inom närings-livet utifrån ett samhällsekonomiskt -effektivt perspektiv. Vår utgångspunkt är att reformer ska motverka fundamentala marknads- och regleringsmisslyckanden.

Fyra av dessa förslag är:

1. Säkerställ en fungerande -konkurrens i näringslivet. På en välfungerande produktmarknad växer produktiva företag medan lågproduktiva företag köps upp, krymper eller slås ut. Den här processen riskerar att hämmas i en digitaliserad värld där konsumtionsmönstren gör vissa företag – som amerikanska och kinesiska techjättar – alltmer dominanta. Det finns därför anledning att stärka Konkurrensverkets resurser.
2. Anpassa den finansiella -marknaden till ett mer immateriellt näringsliv. Informationsproblemen mellan företag och investerare ökar när företagens investeringar till allt större del sker i immateriella tillgångar såsom datorprogram, varumärken och organisation. Detta försvårar finansieringen eftersom immateriella tillgångar i mindre grad än fysiska tillgångar kan pantsättas vid lån.

Aktie- och riskkapitalmarknaden lämpar sig bättre för att finansiera immateriella investeringar än det traditionella banksystemet. En fortsatt integration och effektivisering av EU:s kapitalmarknad och en ökad neutralitet mellan låne- och aktiebaserad finansiering är utifrån detta perspektiv önskvärt.

3. Verka för ett regleringssystem med mer fokus på produktivitet. I ett alltmer komplext regleringssystem ökar informations- och samordningsproblemen. Vi förordar därför policyåtgärder som minskar samordningsproblemen mellan olika tillsynsmyndigheter. Att införa förbättrad produktivitet som mål-sättning i myndigheters verksamheter kan ge ett regleringssystem som får olika myndigheter att ta bättre hänsyn till samhällsekonomisk effektivitet i sin myndighetsutövning.
4. Ge bättre möjlighet till kompetens-utveckling under hela arbetslivet. När omvandlingen på arbetsmarknaden drivs på av artificiell intelligens ökar behovet av fortlöpande kompetensutveckling för att tillgodose näringslivets arbetskraftsbehov. Goda möjligheter till vidareutbildning genom hela karriären ter sig därför allt viktigare. Till exempel skulle fler korta högskoleutbildningar som är lämpliga att gå lite senare i livet kunna utformas i samråd med näringslivet.

Produktivitetsutvecklingen försämras i nästan alla länder. Detta riskerar att leda till ett ökat fokus på reformer som gynnar olika särintressen. Med vår nya rapport vill vi visa på en annan väg. En som i stället bygger på att genomföra reformer som motverkar marknads- eller regleringsmisslyckanden och som ger såväl företag som anställda mer drivkraft att investera, experimentera och växa.

Lars Persson

Karin Edmark

Pehr-Johan Norbäck

Erik Prawitz